

HÁTRÁNYOS HELYZETŰ GYEREKEK MENTORÁLÁSA, REZILIENCIA FEJLESZTÉSE

KOVÁCS GIZELLA¹ – FEHÉRVÁRI ANIKÓ²

Absztrakt

Magyarországon minden negyedik gyerek közül egyet érint a szegénység és a kirekesztés kockázata. A hátrányos helyzetű gyermekek támogatása kiemelt társadalmi kérdés, cél az esélyegyenlőség növelése és a tanulási hátrányok csökkentése. Esettanulmányunk a Pro Talentis Hátrányos Helyzetű Gyermekek Képzését Támogató Közhasznú Alapítvány (PTA) mentorálási programját és a reziliencia fejlesztésében betöltött szerepét, hatásait vizsgálja. Az egyéni mentorálás a PTA munkájában egy hozzávetőleg 10 éven át tartó folyamat, amelyben a mentor tudását és tapasztalatát használva segíti a gyermekek-fiatalok személyes fejlődését, valamint a közösséghez tartozás érzését, illetve megtartó erőt nyújt a hátrányos helyzetű gyermekeknek. Írásunkban részletezzük az alapítvány munkáját, az elmúlt 15 év kvantitatív és kvalitatív eredményeinek összegzésével, a mentorálás reziliencia fejlesztő hatásának bemutatásával. Mindez hozzájárul a PTA szakmai programjának továbbfejlesztéséhez, kiterjesztéséhez és adaptálhatóságához más szervezetek számára.

Kulcsszavak: hátrányos helyzet, társadalmi felelősségvállalás, civil szervezetek, mentorálás, reziliencia

Mentoring disadvantaged students and developing resilience

Gizella Kovács – Anikó Fehérvári

Abstract

One in four children in Hungary is at risk of poverty and social exclusion. Supporting disadvantaged students is a key social issue, aiming to promote equal opportunities and reduce learning disadvantages. This paper examines the mentoring program of the Pro Talentis Public Benefit Foundation for Supporting the Education of Disadvantaged Students (Pro Talentis Hátrányos Helyzetű Gyermekek Képzését Támogató Közhasznú Alapítvány, PTA) and its role and impact on developing resilience. Individual mentoring within PTA is a long-term process lasting approximately 10 years. Through their knowledge and experience, mentors guide the personal development of children and young people while also fostering a sense of belonging and providing stability for those from disadvantaged backgrounds. This paper presents the work of the Foundation, summarizing the quantitative and

¹ Kovács Gizella, mentor, Pro Talentis Hátrányos Helyzetű Gyermekek Képzését Támogató Közhasznú Alapítvány.

² Fehérvári Anikó (PhD) egyetemi tanár, Neveléstudományi Intézet, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem.

qualitative results of the past 15 years and highlighting the resilience-building effects of mentoring. All this contributes to the further development, expansion, and adaptability of the PTA's professional program for other organizations.

Keywords: disadvantaged students, social responsibility, civil organizations, mentoring, resilience

BEVEZETÉS

A hátrányos helyzetű gyermekeknek tanulási és fejlődési lehetőségei már a születéstől fogva beszűkülnek, ami jelentős részüknél beilleszkedési gondokhoz, hátrányos megkülönböztetéshez is vezet az iskolákban. Az oktatási rendszer nem képes figyelembe venni a családok eltérő adottságait, a szociokulturális hátrányból származó különbségeket (Híves 2015; Széll 2015). A tanulói teljesítmény és a családi háttér kapcsolata a különböző nemzetközi és hazai mérésekben is kimutatható, melyekből kiderül, hogy Magyarországon különösen erős az iskolai teljesítmény és a családi háttér közötti összefüggés (Széll 2015).

Az esettanulmányban a 2008 óta működő Pro Talentis Hátrányos Helyzetű Gyermekek Képzését Támogató Közhasznú Alapítványt (PTA) működését mutatjuk be. A PTA célja, hogy három városban (Budapest, Győr, Miskolc) közel száz gyermeknek olyan lehetőségeket biztosítson, amelyekkel hozzájárul képességeik kibontakoztatásához, segíti őket először az oktatási intézményekbe, majd ezen túl a munkaerőpiaci és általában a társadalmi beilleszkedésben. Az első vagy második osztályos gyerekeket az iskolák ajánlása alapján választja ki az alapítvány, csoportonként 14-16 gyereket, akiket egy professzionális mentor (pedagógus, szociális munkás) támogat a szülőkkel és iskolákkal szorosan együttműködve egészen középfokú tanulmányaik befejezéséig. A Pro Talentis Alapítvány átvállalja olyan iskolai és iskolán kívüli programok finanszírozását, amelyek hozzájárulnak a gyerekek iskolai közösséghez tartozásához (például kirándulás, erdei iskola), illetve egyéni képességeik kibontakoztatásához (nyelvtanulás, sportolás, zenei tanulmányok, fejlesztő foglalkozások). Fedezi olyan eszközök és szolgáltatások beszerzését, amelyek megteremtik a hatékony otthoni tanulás körülményeit (könyvek, számítógép, internet), vagy szükségesek a fenti programokon való részvételhez (hangszer, sportfelszerelés). Indokolt esetben, a rászoruló gyermekek egészséges fejlődése érdekében megszervezi bizonyos szociális alapellátási elemek biztosítását (meleg étkezés, ruházat, közüzemi díjak), illetve szakellátási szolgáltatásokhoz történő hozzájutást (fejlesztő pedagógus, pszichológus, szakorvos, logopédus). A közösséghez

tartozás elősegítése érdekében szervezet saját programokat is szervez támogatottjainak: havonta egyszer közös kulturális, szabadidős élmény (színház-, mozi-, hangverseny-, múzeumlátogatás) és nyári balatoni nyaralás.

A mentorok önállóan és csapatban is dolgoznak a feladatoktól függően. A minden csoportot érintő programokat közösen tervezik és valósítják meg. A mentori munkát havonta egy találkozó, szupervízió és évi egy, többnapos tréning támogatja. Ez utóbbi célja a visszatekintés a mentori írásbeli beszámolók alapján, illetve az értékelés és ennek alapján az alapítvány működésének továbbfejlesztése, valamint a mentori kompetenciák fejlesztése.

Az esettanulmány azt mutatja be, hogy ez a mentorálási folyamat mennyire segítette az Pro Talentis Alapítvány által támogatott gyerekeket, milyen mértékben fejlesztette a gyerekek rezilienciáját, hogy hátrányaik ellenére képesek legyenek sikeresen alkalmazkodni, rendelkezzenek a fejlődéshez szükséges kompetenciákkal, képesek legyenek önálló, felelős döntéseket hozni életükben. A mentorálási folyamatban Michael Ungar (2012) értelmezését vettük alapul, aki hangsúlyozza, hogy a reziliencia nem egy belső, fix tulajdonság, hanem egy folyamat, amely az egyén és a környezet (támogató közösség, intézmények) közötti interakcióban jön létre.

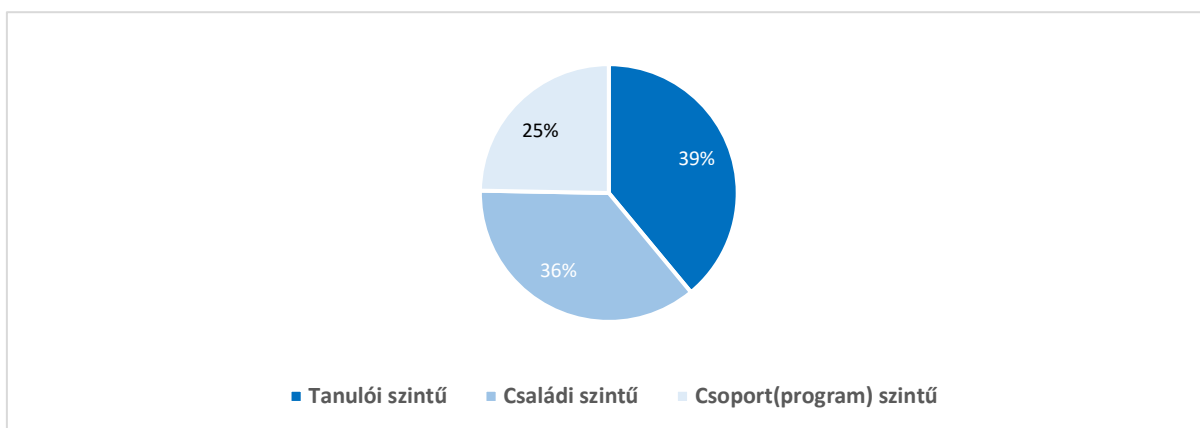
Az értékelést vegyes módszertannal végeztük, a kvantitatív rész a mentorok beszámolóí alapján készült, ami felöleli a Pro Talentis Alapítvány alapítása óta eltelt 15 év részletes anyagi kiadásait, a szervezett programokat, a családi állapotok változásait, a gyerekek iskolai életútját. A kvalitatív részben tanulókkal (5 fő) és szülőkkel (4 fő) készítettünk interjúkat. A szakirodalom szerint a reziliencia kutatása során több mutató is figyelembe vehető, ezek segítenek mérni vagy értékelni az egyén vagy a csoport rezilienciáját (Masten – Barnes 2018; Masten 2021). Ez alapján az interjú főbb témái a társas kapcsolatokra, a közösségi élményekre, a jövőképre, a megküzdési stratégiákra és önértékelésre irányultak. Az interjúk felvétele személyes formában történt, átlagos időtartalmuk 30 perc volt. Feldolgozásukat tartalomelemzéssel végeztük (Braun – Clark 2022).

A tanulmányban először számba vesszük a PTA-támogatások formáit és eloszlásait, eredményességi mutatóikat, majd bemutatjuk a támogatott gyerekek és családok reflexióit.

A PRO TALENTIS ALAPÍTVÁNY ÁLTAL NYÚJTOTT TÁMOGATÁSOK, 2009-2023

A mentori beszámolókból azt kódoltuk, hogy kik, mikor, hány alkalommal vettek részt a szervezett programokon, milyen egyéni, csoportos, illetve családoknak szóló támogatásokat kaptak az évek során (1. ábra). A PTA 931 esetben nyújtott támogatást 2009 és 2023 között. Ezek közül legnagyobb arányban (39 százalék) a tanulói, valamivel kisebb arányban (36 százalék) a családi szintű támogatások, és végül egynegyedük csoportos, program támogatás volt. Az esetszám egy adott programon, különórán részt vevő, vagy anyagi eszköz (például laptop) gyerekre lebontott számát jelenti.

1. ábra. A PTA által nyújtott támogatások megoszlása, százalékban (N=931)

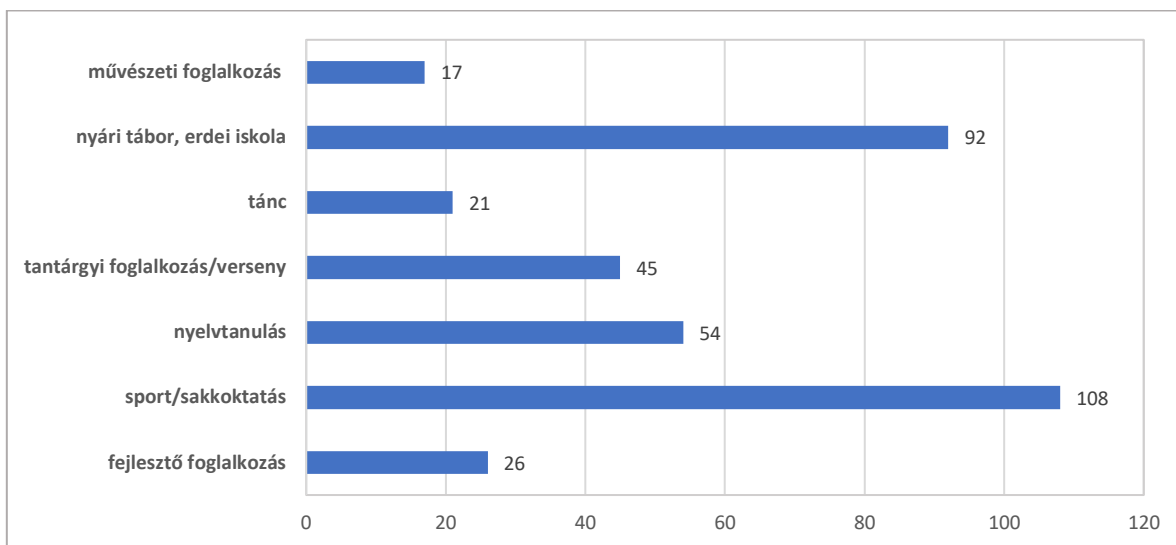
Forrás: PTA mentori beszámolók

Az idősoros adatok azt mutatják, hogy a COVID-járvány idején, 2020-ban és 2021-ben átmenetileg alacsonyabb volt a csoport szintű támogatás, mivel elmaradtak a közösségi programok, viszont nagyobb arányban kaptak a családok támogatást, a gyerekek pedig laptopot, tabletet, hogy csatlakozni tudjanak a digitális oktatáshoz.

A tanulói, vagyis egyéni szintű támogatások (2. ábra) szintje minden olyan támogatást jelent, ami a gyerek egyéni fejlődését szolgálja, így például: a tantárgyi felzárkóztatást, sport foglalkozásokat, erdei iskolát, nyári tábor, különböző művészeti tevékenységeket, mint rajz és tánc.

A diagramon látható, hogy a sportolás támogatása volt hangsúlyos, de a nyelvtanulás, a nyári táborok ugyancsak több esetszámot értek el. A tantárgyi megsegítés, illetve a fejlesztő foglalkozások is helyet kaptak a támogatásokban. Az alapítvány minden olyan extrakurrikuláris tartalmat támogat, ami a gyermek fejlődését szolgálja és a szülők nem tudják megfizetni.

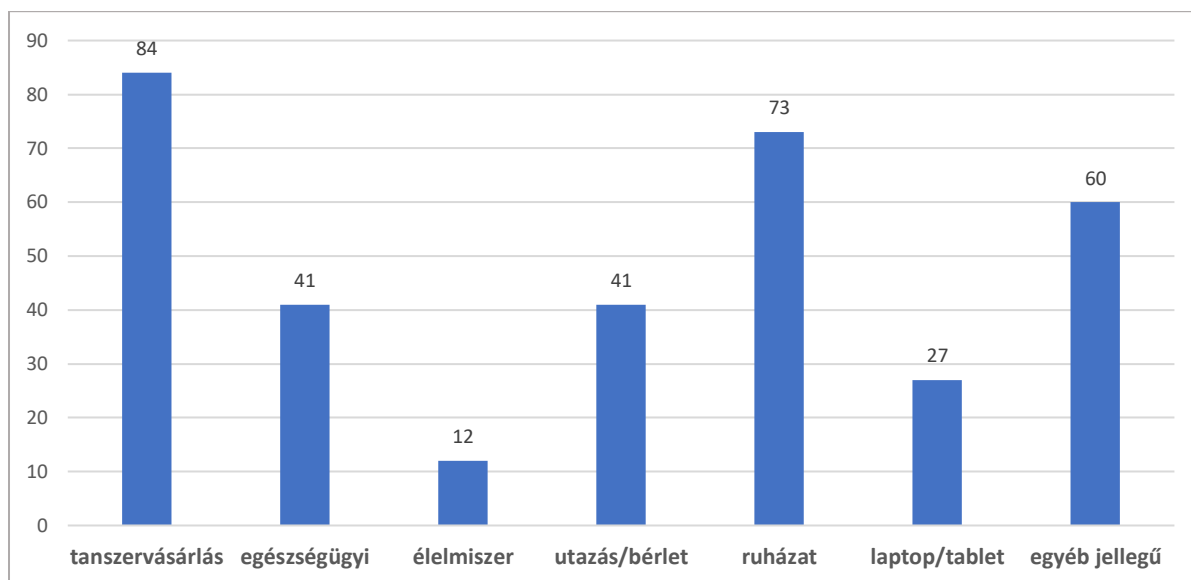
2. ábra. A PTA által nyújtott tanulói szintű támogatások esetszám szerint (n=363)

Forrás: PTA mentori beszámolók

A családi szintű támogatások (3. ábra) elsősorban anyagi jellegű támogatások, az adott család anyagi helyzetétől függően változtak. Céljaik a tanuláshoz szükséges feltételek biztosítása. Van olyan család, ahol ebbe az étkezés is beletartozik, míg másoknál inkább csak eszköz-szintű támogatást jelent.

3. ábra. A PTA által nyújtott családi szintű támogatások esetszám szerint (n=338)

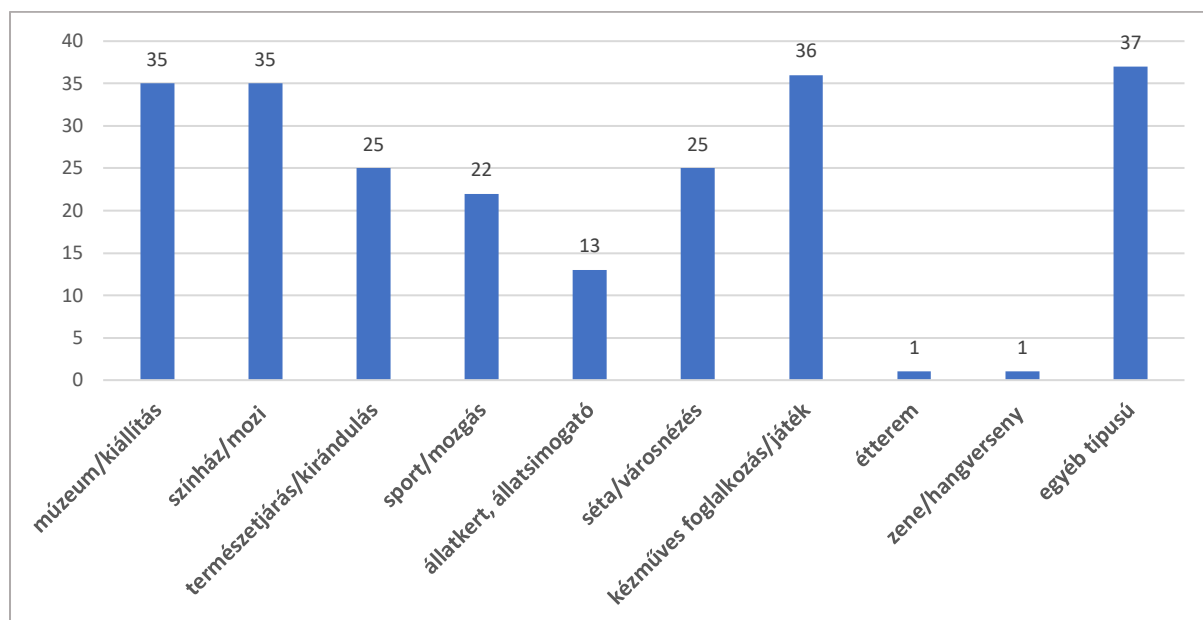
Forrás: PTA mentori beszámolók. Megjegyzés: az „egyéb jellegű” kategória magában foglalja a tanulást segítő anyagokat, a fejlesztő könyveket, a játékokat, illetve az iskolai színházbérletet.

Tanévkezdés alkalmával minden család kap iskolakezdési tanszertámogatást, valamint utazási bérletet. Néhány gyerek esetében ruházat és cipő, valamint sportszerek vásárlásához is

hozzájárul PTA. Kiemelendő még az egészségügyi támogatások csoportja, ide olyan támogatási formák tartoznak, melyek a középosztálybeli szülők számára természetes kiadások (pl. szemüveg, fogszabályzó). Emellett a szülők segítséget kapnak a gyereknevelésben is, a mentorok szakkönyveket, fejlesztő kiadványokat vásárolnak nekik, valamint a digitális technológiához való hozzáférést is minden gyerek számára biztosított. Az PTA közössége mellett az iskolai közösséghez tartozás szintén támogatandó, így segítik a részvételt az iskolai kirándulásokban, az egyéb kulturális, szabadidős programokban is.

A csoport szintű támogatások (4. ábra) a rendszeres havi kulturális programokon túl a karácsonyi közös ünnepi alkalmakat, az önismeretfejlesztési csoportokat is jelentik a PTA támogatási rendszerében.

4. ábra: A PTA által nyújtott csoport (program) szintű támogatások esetszám szerint (n=230)

Forrás: PTA mentori beszámolók.

A diagram (4. ábra) alapján látható, milyen sokféle közös, csoportszintű tevékenység volt az évek során. Az esetszám itt az adott programon részt vevő gyerekek számát jelenti. Ezek a havi rendszeres kulturális tevékenységeket, a múzeumlátogatást, a színházi előadást, a hangversenyt, a kirándulást jelentik. Az önismeret fejlesztése kiemelt szerepet kap a támogatási programban, mivel ez a sikeres pályaválasztást is megalapozza.

A csoport szintű programok célja a közösséghez tartozás mellett a kulturális tőke erősítése, olyan magas kultúra megtapasztalása, amely a családok életéből teljesen hiányoznak.

A PTA által támogatott tanulók és mentoraik jellemzői 2009 és 2023 között

A gyerekeket az általános iskoláik ajánlása alapján (a tanító családi és/vagy szociális helyzet alapján tesz javaslatot) választja ki a kuratórium. Csoportonként 15 gyerekről van szó, akik többnyire 5-6 családot jelentenek. Első vagy második osztályos koruktól tanulmányaik befejezéséig részesülnek a támogatásokban. 2008-ban kétcsoporttal indult (Budapesten és Győrben) a szervezet tevékenysége, ami 2009-ben egy budapesti csoporttal bővült, 2024-től pedig immár 7 csoporttal működik. Az esettanulmányban szereplő két budapesti és egy győri csoportban nem volt lemorzsolódás az évek során.

Indulása óta összesen 27 olyan fiatal felnőtt van, akiket legalább 10 éven át támogatott a PTA, közülük 20-an dolgoznak, a többiek még tanulnak, illetve tanulás mellett alkalmi munkát vállalnak, vagyis mindannyian dolgoznak valamilyen formában. Csupán hárman nem fejezték be a középiskolát, egy szakmunkásképzőt végzett, a többiek érettségiztek, és jelenleg a felsőoktatásba járnak (n=8), vagy technikumban szakmát tanulnak (n=3).

A fiatalok, habár már anyagilag nem támogatja őket még mindig részt vesznek az alapítványi programokon, illetve segítenek a mentoroknak a programok szervezésében, lebonyolításában. A segítő munkát a PTA alkalmazásában álló mentorok végzik, ők a szülőkkel és a gyerekek pedagógusaival együttműködve, gyermekközpontú szemlélettel keresik a gyerekek aktuális problémáira a megoldásokat. A mentorok képzett, tapasztalt pedagógusok, akik elkötelezettek a korszerű oktatási és nevelési módszerek mellett, és azonosulnak a PTA céljaival.

A mentorokat a kuratórium tagjai toborozzák, illetve a kuratórium tagjai döntenek arról, hogy egy adott csoportnak ki lesz a mentora. Ebben a döntésben fontos a mentor előképzettsége. A leendő mentor (fél)professzionális (pedagógus vagy szociális munkás) dolgozó, akinek van szakmai tapasztalata a hátrányos helyzetű gyerekekről, oktatásukról.

Fontos szempont volt, hogy egy városban több csoport működjön, hogy minden városban legyen egy „párja” a mentornak, akire számíthat ott, így a mentorok egymástól szakmai támogatást is kapnak. A mentorok szupervízióját havi találkozók biztosítják, ahol a mentorok mellett a kurátorok, is részt vesznek. Emellett évente egy hétvége szolgálja a mentorok szakmai fejlődését, ahol az igények alapján szervezett tréningeken vesznek részt.

AZ INTERJÚS VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

A PTA által támogatott tanulókkal (5 fő) és szüleikkel (4 fő) készítettünk félig strukturált interjúkat 2024 augusztusában és szeptemberében. A tanulókat F betűvel (mivel mind az öten 20-25 év közötti fiatalok), szüleiket Sz betűvel jelöltük.

Az interjúk tematikájukban a fiatalok rezilienciájának fejlődésére fókuszáltak, úgymint: az alapvető szükségletekre, a támogató kapcsolatokra, a csoportkohézióra, a jövőképre, a megküzdési stratégiákra és az önértékelésre.

A tanulói interjúk tematikus összefoglalása

Az alapvető szükségletek, mint a reziliencia meghatározó elemei. Az alapvető szükségletek tekintetében elmondható, hogy a fiatalok elégedettek jelenlegi anyagi helyzetükkel, mert ez jobb, mint amiben felnőttek. Ezt minden megkérdezett fiatal megerősítette, attól függetlenül, hogy albérletben, vagy még a szüleikkel élnek, de tervezik az elköltözést a párjukkal. Egyikük így fogalmazta meg: *„Nekem sikerült egy jó kis egzisztenciát létrehozni: van munkám, nem nélkülözünk, bár nem azt mondom, hogy házat tudunk venni, de, mondjuk, ha eltervezünk egy nyaralást, azt, mondjuk, ki tudjuk fizetni, el tudunk menni, tudunk pihenni.”* (F3)

A támogató kapcsolatok szerepe a reziliencia képességének kialakításában. A mentor által nyújtott támogatásról elmondták, hogy havi rendszerességgel találkoztak a közös programokon, korábban, az általános iskolai években csak ezeken, később, amikor már egyszerűbb volt a kapcsolattartás, a telefon és internet mindenki által használt felületek lettek, gyakrabban beszéltek. *„Anyukám nem tudott annyit érdemben hozzátenni, mint a [mentorom]. Leült velem fél órát, egy órát, nézni, böngészni, telefonálgatni, hogy merre lehetne képezni magam... tehát azért szerintem ezek komoly dolgok, hogy – idézőjelben mondom – egy vadidegen, (mert ugye [mentorom] nem idegen már) hisz benned és időt szán arra, hogy segítsen, a jövőddel kapcsolatban.”* (F3)

Mindannyian meghatározó szereplőnek tekintik életükben a mentorukat, azokat a készségeket, amiket a közös programok, a mentorálás által kaptak, a kilépést a komfortzónából, a pozitív visszajelzéseket, a csoportélményt, a valahová tartozás érzését. *„Egyre inkább elmélyült [a kapcsolatunk], egyre bizalmasabb voltam a [mentor]-al, illetve nekem ő egy olyan személy lett az életemben, aki mindig, úgymond, erőt adott ahhoz, hogy bizonyos dolgokat meg merjek tenni vagy merjek változtatni, egy kicsit kilépjek a*

komfortzónámból, ahhoz, hogy nekem jobb legyen, úgyhogy, ha valamiben nem voltam biztos, vele egy beszélgetés segített eldönteni azt, hogy az úgy jól lesz.” (F1)

A csoportkohézió, mint a reziliencia fejlődését segítő tényező. Saját korosztályukon belül tartják a kapcsolatot alapítványi társaikkal. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy ezek a fiatalok nem csupán csoporton belüli társaikkal tartják a kapcsolatot, hanem más városok csoportjaival is, akiket a nyári táborokban, karácsonyi ünnepeken vagy az önismereti csoportokban ismertek meg. Rendszeresen szerveznek találkozókat Budapesten, ezekről többnyire tudnak a mentorok, de nem vesznek részt, ez már a fiatalok önálló csoportja. A nyári táborok meghatározó közösségi élményt biztosítottak a fiataloknak, a csoportfeladatok, a barátságok elmélyülése, s jelenleg felnőttként a kihívások, a kisebbekért érzett felelősség segítik a csoportkohéziót, erősítik a valahová tartozás érzését. Mindannyian elmondták, hogy az előítélet-mentességet, a másik elfogadását mindenképp PTA-nak, a mentoruknak, ennek a közösségnek köszönhetik. *„Rengeteg csoportfeladat volt, és ott azért az ilyen... kiütözik, hogy milyen vagy, meg hogyan viszonyulsz a többiekhez.” (F2) „...hogy igazából teljesen mindegy, hogy a másik honnét jön, nem kifejezetten jelent semmit, mert attól még lehet emberileg nagyon jó, hogy mondjuk a családi háttere nem olyan, mint a másiké.” (F2)*

Jövőkép, önértékelés és megküzdési stratégiák. Gyermekkorban szinte mindenki másként képzelte el a jövőbeni munkáját, a szokásos gyerekkori elképzeléseket mesélték: focista, úrhajós, lakberendező, nyomozó stb. A nagyobb döntésekben kikérték szüleik és a mentor véleményét is. Volt, akit az, hogy a mentor olyan sok időt szánt rá, motiválta abban, hogy befejezze tanulmányait, s ma egy jól fizető szakmában dolgozik, amit szeret. *„Meg a kitartást, azt hogy amúgy nagyon sokszor elegendem lett, feladtam volna, otthagytam volna a sulit, de a [mentorom] mondta hogy kell a sulis, muszáj csinálni és akkor beláttam, hogy igaza volt, szóval hogyha nem érettségiztem volna le, nem tudtam volna azt csinálni amit szeretek.” (F3)*

A jövőről, egy kivétellel, mindenki pozitívan gondolkodik. A közösségi élmények, a kudarcok kezelése, az önbizalom és az alkalmazkodóképesség növelése hozzájárultak ahhoz, hogy ezek a fiatalok sikeres, alkalmazkodó, a nehézségekkel szemben ellenálló felnőttekké váltak.

A szülői interjúk tematikus összefoglalása

A mentorálás és az alapítványi támogatások értékelése. A szülői interjúkból kiderül, hogy az évek során egyre jobban megismerték a mentort és a többi családot, mindannyian, ha csak tehették, részt vettek a havi közös szabadidős programokon, havonta beszéltek külön is a

mentorral, volt, hogy az anyagi támogatások miatt, de legtöbbször a gyerekeik nevelése kapcsán.

Az alapítványi támogatások közül a szülők kiemelték az anyagi támogatást, de emellett azt tartják a legfontosabbnak, hogy gyerekük, s ezáltal ők is egy közösségbe tartoztak, ebben a közösségben ők is találtak olyan szülőtársakat, akik hasonló gondokkal, problémákkal küzdenek, s ez a közösség nagyon sokat adott nekik is, nem csak gyerekeiknek. Többen elmondták, hogy gyerekük ma nem lenne ennyire önálló, kommunikatív, ha nincs ez a közösség az életében. *„[Gyermeke] önértékelése, önismerete szerintem azért nagyon sokat fejlődött, mert egész másfajta visszajelzéseket, viszonyulásokat kapott ettől a közösségtől, mint a mondjuk egy iskolai közösségtől.” (Sz4)*

Az anyagi támogatások közül elsősorban a sportolás, a lovaglás lehetőségét, a nyelvtanulást, a matematika korrepetálást emelték ki, azokat a dolgokat, amik a ma már felnőtt gyerekük életében meghatározók voltak. *„Nem forintosítható, de nem is kell, hogyha forintosítani kéne, akkor milliárdos lenne a gyerek, szóval egyébként...” (Sz4)*

A gyermekek fejlődésének értékelése. Több szülő elvált, gyerekeit egy ideig egyedül nevelte, illetve van köztük, aki most is egyedül neveli. Saját családjuktól nem, vagy csak kevés támogatást kaptak, mind anyagilag, mind lelkileg.

Mindannyian büszkék felnőtt gyerekeikre, akik ma már dolgoznak, élnek az életüket, de gyakran hazamennek, jó viszonyt ápolnak szüleikkel: *„...és hogy ők így elmenedzselik az életüket, és végül is, ez volt a cél, igen, hogy amikor ők felnőttek lesznek, akkor felnőttek tudjanak lenni.” (Sz4)*

Kiemelték, hogy nem lenne ilyen, már felnőtt gyerekük, ha nem lett volna az életükben ez a fajta támogatás. Egyik szülő nagyon jól megfogalmazta, szerinte mit kaptak a gyerekei: *„...hogy ők most egy ilyen teljesen normális életet tudnak élni, hogy el tudják tartani magukat, hogyha probléma van, azt megtudják oldani, hogy vannak terveik, vannak céljaik, dolgoznak rajta, azért abban szerintem nagyon nagy része volt annak is, hogy az alapítványtól kaptak olyan dolgokat, most nem konkrétan az anyagi részére gondolok, hanem, hogy ugye formálta őket, olyan irányba, tehát az értékek, amiket így meg tudtak kapni.” (Sz4)*

A szülők részvétele a családi programokban. A szülők, amikor csak tehették, ott voltak a közös programokon, ezt az interjúk során többször is kihangsúlyozták. Második családként tekintettek a PTA-ra. Kezdetben kicsik voltak a gyerekek azért mentek velük, később pedig a társaságért és a programokért. A család életét befolyásoló tényezőknél nagyon sok dolgot

felsoroltak, nyilván itt is megemlítették az anyagiakat, de ezen túl a közösség hatása, a mentor szerepe a család életében meghatározó volt.

A szülőkkel készített interjúk megerősítették a korábban leírtakat, hogy a család, a szülők szerepe meghatározó a gyerekek, fiatalok életében, a védőfaktorok egyik eleme. A szülők megerősítették, hogy a PTA-ban nem csak gyerekeiket, de őket is olyan pozitív hatások érték, amelyek befolyásolták életüket. A családi környezet, a közösség hatása, az eszközökben, anyagiakban nyújtott segítség, egy mentor által segített, koordinált hosszútávú folyamat elősegíti a reziliencia kialakulását.

ÖSSZEGZÉS

A hátrányos helyzetű tanulók oktatása csak az iskola, az iskolai innovációk, a család és a civil szervezetek szoros együttműködésével valósulhat meg (Forray – Híves 2013). Ezek a tanulók több rizikó- és védőfaktor hatásának vannak kitéve. Minél korábbi életszakaszban elkezdődnek a preventív beavatkozások, melyek egyik célja a megküzdési képességek növelése, annál nagyobb a hatékonyságuk. A preventív programoknak része a mentorálás is, ugyanis a kutatások bizonyították a mentorálás pozitív hatását a tanulókra.

Célunk az volt, hogy elemezzük a PTA-ban folyó mentorálást, a mentorálás reziliencia fejlesztő hatását. A reziliencia fejlesztésének eddig ismert tényezői jelen vannak az alapítványi munkában, s ezek hosszútávú hatása jól kirajzolódik.

Az Ann Masten (2021) által leírt beavatkozási stratégiákat, mint a kockázatok mérséklése, az eszközközpontú beavatkozások, vagy a támogató és védelemre összpontosító beavatkozások mind megjelennek a szervezeti munkában. A gyermekekkel kapcsolatos szakirodalomban szereplő ösztönző/védő tényezők a megfelelő családi tényezőkkel együtt szerepelnek (Masten 2021). A tanulmányi eredmények mérőszámai és a kockázati tényezők, illetve a védőfaktorok közötti összefüggések kutatásából tudjuk (Hunsu et al. 2023), hogy a családi, az egyéni és a társadalmi tényezők meghatározók.

Interjúk vizsgálatunk eredményei alapján elmondható, hogy mind a támogató-, mind a védőfaktorok jelen vannak a PTA munkájában. A különböző reziliencia fejlesztő programokkal összehasonlítva a vizsgálat eredményéből több következtetést is levonhatunk.

A támogatások segítségével ezek a fiatalok egy erős közösség tagjai, egy gyerekkortól felnőttkorig tartó védőhálót kaptak, amely, egész felnőtt életükre is hat. Olyan

értérendszerben, segítő kapcsolatban, nőttek fel, ami felruházta őket azokkal a tulajdonságokkal, megoldási stratégiákkal, amelyekkel jelenleg teljes életet élő felnőttek lettek. Fontos része ennek a kapcsolatnak a családokra gyakorolt hatás is, mert a szülői interjúkból és a családi és csoportos támogatásokból kiderült, hogy a mentorálás nem csak a gyerekekre hatott, hanem az egész családra.

Hogy milyen lett volna az életük a PTA nélkül nem tudjuk, de azt megállapíthatjuk, hogy egy hátrányos helyzetű gyermek, egy ilyen komplex támogatással, a társadalomba beilleszkedő, boldog felnőtt lehet. A PTA program tapasztalatai alátámasztják, hogy a személyes mentorálás, mint preventív beavatkozás, kulcsszerepet játszhat a reziliencia fejlesztésében és a társadalmi esélyegyenlőség növelésében a hátrányos helyzetű gyerekek és családjaik esetében.

IRODALOM

Braun, Virginia – Clarke, Victoria (2022): Conceptual and design thinking for thematic analysis. *Qualitative Psychology*, 9(1) pp. 3-26.

DOI: <https://doi.org/10.1037/qup0000196>

Forray R. Katalin – Híves Tamás (2013): Az iskolázottság térszerkezete. *Educatio*, 22(4) pp. 493-504.

Híves Tamás (2015): A hátrányos helyzet területi aspektusai. In: Fehérvári Anikó – Tomasz Gábor (szerk.) *Kudarok és megoldások – Iskolai hátrányok, lemorzsolódás, problémakezelés*. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, pp. 17-34.

<https://mek.oszk.hu/15600/15610/> Letöltve: 2025.11.13.

Hunsu, Nathaniel J. – Oje, Adurangba Victor – Tanner-Smith, Emily E. – Adesope, Olusola (2023): Relationships between risk factors, protective factors and achievement outcomes in academic resilience research: A meta-analytic review. *Educational Research Review*, 41.

DOI: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2023.100548>

Masten, Ann – Barnes, Andrew. J. (2018): Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7) p. 98. DOI: <https://doi.org/10.3390/children5070098>

Masten, Ann (2021): Resilience in Developmental Systems: Principles, Pathways, and Protective Processes in Research and Practice. In: Michael Ungar (ed.): *Multisystemic Resilience*. Oxford: Oxford University Press, pp. 113-173. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190095888.003.0007>

Széll Krisztián (2015): Szegregáció és hátránykompenzáció–pedagógusattitűdök. In: Fehérvári, Anikó - Tomasz, Gábor (szerk.): *Kudarok és megoldások: Iskolai hátrányok, lemorzsolódás, problémakezelés*. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, pp. 53-72. <https://mek.oszk.hu/15600/15610/> Letöltve: 2025.11.13.

Ungar, Michael (ed.) (2012): *The social ecology of resilience: A handbook of theory and practice*. New York: Springer.